

do zadnjega hipa ter kake nade je stavilo v njega. Ta pogreb pa je tudi pokazal, da smrt Parnellova je preprečila mnogo hudih domačih preprirov.

Narodno gospodarstvo.

Trgovska in obrtniška zbornica.

C. kr. deželna vlada je javila trgovski in obrtniški zbornici sledeče:

Po dopisu visokega c. kr. trgovskega ministerstva z dne 9. aprila 1891. leta, št. 53.677 z leta 1890. je neko obrtno oblastvo vprašalo, je li tiste obrtnike, ki ne zvršujejo obrta svojega, oziroma so oglasili, da ga ne zvršujejo, a ga niso odložili, smatrati za zadružnike.

O tem je naznanilo trgovsko ministerstvo naslednje:

Spadajo li taki obrtniki k zadrugi ali ne, to odločujejo edino le določila obrtnega reda. Ta zakon pa pozna le nastop in odložitev obrta, ne pa oglašene nevršbe. Nastop pa odložitev obrta označuje obrtni list, odnosno koncesija, ki se da, oziroma nazaj vzame.

Dokler pa obrtnik ima obrtni list, oziroma koncesijo, smatra ti ga je nedvomno formalno za obrt samostojno zvršujočega in po smislu § 107. obrtn. reda za uda dotične zadruga. Oglasitev nevršbe pri finančnem oblastvu pa ima edino le davčnotehničen pomen ter ne vpliva prav nič na uporabo določil obrtnega reda. S tem se ujema tudi normalni statut za obrtne zadruga, ki izreka v § 8., da obrtnik preneha biti zadružnik le tedaj, kadar popolnoma opusti obrt in kadar mu ga oblastvo odvzame po §§ 57. in 138. obrtn. reda. Vsled same nevršbe torej po besedilu normalnega statuta obrtnik ne neha biti ud.

Odločitev vprašanja v tem smislu pa opravičujejo tudi splošni gospodarsveni preudarki. Po § 114. obrtn. reda je zadruga zastopnica interesov, in zatorej jej mora biti do tega, da ima vse, ki niso obrta izrecno odložili, v svoji zavezi.

Če se torej tudi kateri obrtnik iz osebnih premislekov ne odreče obrtne pravice, ki je v dejanji ne uporablja, vendar ne nasprotuje načelo interesnega zastopa njegovih zadružnosti. Poleg prostovoljnega nezvrševanja obrta nameri se lahko tudi neprostovoljno, kadar n. pr. splošna, trajna kriza provzroči nezvrševanje, in sicer davčnemu oblastvu oglašeno nezvrševanje. Nasprotovalo bi naravnost zakonu in gospodarstvenim zahtevam, ako bi se delopustni mojstri izključili iz zadružne zaveze in bi se zadruga vsled tega za nekaj časa, vsaj nekoliko razdružila.

Kadar obrtnik ne zvršuje obrta, ne spada le fakultativno k zadrugi, ampak obligatorno, ker opravičeno je, da se ne odveže posebnih bremen, katera naklada zadružnost, tist, ki si pridrži pravico, da začne, kadar koli hoče, zopet tačas nezvrševani obrt, ter je torej v drugem položaji nego tist, ki je obrt odložil.

Zatorej je trgovsko ministerstvo dogovorno z ministerstvom za notranje reči izjavilo, da obrtnik pripada k zadrugi, dokler izrecno ne odloži obrta.

Potemtakem ne nasprotuje nič, da se obrtnikom, kateri ne zvršujejo obrta, pa ga niso odložili, izroči kot zadružnikom kako opravilo ali vodstvo pri zadrugi, ter tudi ni proti določbam §§ 114. in 115. obrt. reda, ako dotična zadruga izreče v svojih pravilih, da je obrtnikom, kateri nekaj časa ne zvršujejo obrta, manj plačevati zadružnih naklad nego drugim udom.

Ta odredba se ne tiče razmerja tistih obrtnikov, katerih obrt zvršuje zakupnik ali namestnik, oziroma teh zakupnikov kot namestnikov, do zadruga. To razmerje je bilo razpravljano v odredbi z dne 19. julija 1885. leta, št. 20.228.

Poučne stvari.

Zemljepisni in narodopisni obrazi.

Nabral Fr. Jaroslav.

(Dalje.)

240.

Tiskarstvo na Poljskem in Ruskem.

Na Poljsko je dospelo tiskarstvo tudi jako zgodaj, in to z Nemškega. Prva latinska knjiga je bila natisnena v Krakovem uže 1465. l., a prva poljska, za katero se sedaj vé, pod naslovom „Agenda kościelna“ tudi v Krakovem 1505. l. pri Halleru. Morda je bilo še prej več ali manj knjižic tiskanih, ali do nas ni prišla nobena. Leta 1517. je bila natisnena v Krakovem prva hebrejska knjiga, a 1540. l. nova zaveza v hebrejskem jeziku. Prvo poljsko biblijo je natisnil 1561. l. Nikolaj Scharffenberg. Najbolje sta se proslavila s tiskanjem knjig Andrej Lazarz in Janez Januszewski. Ta Januszewski je bil vrlo učen človek. Iz prvega je bil poslanik in državni tajnik, pozneje se je okanil javnega življenja in se posvetil znanosti in tiskarstvu. Razen Krakovega je bilo v šestnajstem stoletju tiskarjev tudi po drugih poljskih mestih, zlasti v Zamoišču, Lublinu, Poznanju (1577 l.), Varšavi (1580.) l. i. t. d. V obče je bilo takrat več poljskih tiskaren, nego jih je dandanes.

V pravo Rusko je dospelo tiskarstvo šele v šestnajstem stoletju. No knjige, namenjene cerkvi na Ruskem, tiskali so uže pod konec petnajstega stoletja, in to najpreje v Krakovem, kjer je bil Svetopolk Fiol ustrojil tiskarno s cirilico in je 1491. l. natisnil v cirilici dve knjigi cerkveni, namreč: „Oktoih“ in „Časoslov“. To sta prvi knjigi tiskani v staroslovenskem jeziku; dandanes sta zelo redki, zato pa tudi dragoceni. No ti knjigi sta bili osodni za tiskarja. Krakovski škof je zatožil Fiola, da širi pravoslavje. Mož se je sicer opravičil, ali vendar se je tako preplašil, da se je preselil s svojo tiskarno v Levoč na severnem Ogerskem, kjer je umrl 1525. l.

V početku šestnajstega stoletja so se tiskale knjige staroslovenske tudi v Tergovištu na Rumunskem. V Pragi pa je od 1517. do 1519. l. tiskal svoj prevod sv. pisma Fr. Skorina rodom s Polocka na Belem Ruskem. 1525. l. se je preselil v Vilno, kjer je več knjig natisnil. Leta 1562. je bila ustrojena tiskarna v Nesvieži na Litvi, kjer so trije Rusi, kateri so bili prestopili na Lutrovo vero, natisnili v beloruskem jeziku Lutrov katekizem i. t. d.

V Veliko Rusijo je prodrlo tiskarstvo šele pozneje. Vzrok so temu nekaj neprestane vojske s Tatari, kateri so bili Rusijo podjarmili, nekaj pa oddaljenost njena od ostale Evrope in pomankanje občenja. Car Ivan Vasiljevič (1547. l.) se je trudil jako skrbno, da se širi vsake vrste znaje, zato je želel tudi tiskarstvu narediti pot v Rusijo. Zaradi tega je najel čez 120 [umetelnikov in obrtnikov na Nemškem, mej njimi tudi tiskarje. Ali kedar so ti ljudje krenili na pot v Rusijo, bili so od nemških vitezov in od hanseatskih mest, katerim takovo podjetje ni bilo po godu, ali pograbljeni, ali razpršeni, nekateri tudi pobiti. Tako so ondaj Nemci širili prosveto. Vsled tega se je mogla prva tiskarna v Moskvi ustrojiti šele 1553. l. ob stroških carjevih in s pomočjo patrijarha Makarija. Stavca sta bila dva meniha. Knjiga „Apostol“ je prišla iz te tiskarne šele 1564. l. Ker pa so prepisači s to tiskarno izgubili svoj zaslužek, nahujkali so ljudstvo, češ, da je tu zgol čarodejstvo in krivoverstvo, in razjarjeno ljudstvo je navalilo na tiskarno in jo razbilo. Tiskarji so pobegnili v Poljsko in so nadaljevali svoje delo. Jeden njih se je preselil 1580. l. h knezu Ostroškemu v Ostrog in je natisnil glasovito „ostroško biblijo“, prvo popolno izdajo stare in nove zaveze v staroslovenskem jeziku.

Moskovska tiskarna je bila pozneje obnovljena, ali premeščena v carsko stolico „Aleksandrovska sloboda“. Po smrti cara Ivana IV. je bila tiskarna nazaj v Moskvo prepeljana, ali za domačih nemirov je zgorela. Car Vasil Ivanovič Šujski jo je dal zopet obnoviti 1606. l. Ta tiskarna je bila kmalu na dobrem glasu zaradi svojih lepih tiskovin. Ker so v njej tiskali večinoma samo cerkvena dela, bila je postavljena pod nadzor patrijarhov. Za Petra Silnega pa, ko je bila uprava cerkvena postavljena pod sinod, prišla je pod njegovo roko tudi ta tiskarna in prozvana bila za sinodalno. Peter je popustil staroslovensko azbuko, katera se je odslej upotrebljala samo v cerkvenih knjigah, in ustrojil je rusko azbuko ali graždansko cirilico. Tudi je bilo do njega tiskarstvo privilegij ali posebna pravica države in metropolita. No 1707. l. je Peter odpravil to pravico in dovolil privatnim ljudem ustrojati tiskarne. In kmalu je bilo tiskaren po vseh večjih mestih velikega njegovega carstva.

241.

Tiskarstvo na slovanskem jugu. Tiskanje jugoslovanskih knjig na Italijanskem.

Pogledimo tudi na slovanski jug, kako je bilo tu s tiskarstvom. Ni minilo dvajset let, odkar je bila v Mo-

gunci natisnena prva biblija, in uže ti je v Benetkah Andrej Paltašić, rodom Kotorec, tiskal knjige po novem načinu, kakor se je naučil od nemških tiskarjev, kateri so bili v Benetke dospeli. Paltašić je tiskal večinoma rimske klasike. Kolikor moremo razbrati iz ostaline njegovih knjig, delal je Paltašić v Benetkah od 1473. do 1487. l. Leta 1478. je stopil v družbo z Dobrovničanom Boninijem; no videti je, da se je ta družba kmalu razdrla, ker uže 1482. l. ga nahajamo v družbi z Oktavianom Schotom.

Ako bi se komu čudno zdelo, da je ta Hrvat v Benetk prišel in tu se nastanil, treba imeti na umu, da se je to mesto v onem času moglo smatrati za pol slovansko. Kajti potem ko je bila propala samostalnost srbska in bosenska, postale so Benetke nekako središče srbsko-hrvatske znanosti in umetelnosti. Zlasti je bivalo v Benetkah mnogo Dobrovničanov, mej njimi tudi že omenjeni Bonini, ki se je udružil s Paltašićem. Ali kmalu se je preselil v Verono in ustrojil ondi svojo posebno tiskarno. V Veroni pa mu nekako ni bilo po godu, ker 1484. l. ga že nahajamo v Bresciji, kjer je več knjig na svetlo dal, in tu je umrl okoli 1495. l.

V istem času, to je od 1480. do 1490. l. tiskal je v Padovi neki Slovenec, ki se je podpisaval „Matheus Cerdonis de Windischgretz.“ Dve knjigi od njega sta do nas dospeli, obe latinski. Ne ve se, ali je še kaj več tiskal in doklej je živel.

S tega nam je jasno, da so prvi jugoslovanski tiskarji tiskali zgol latinske in nekatere italijanske knjige. Leta 1483. pa je prišla na svetlo staroslovenska glagolska knjiga, namenjena hrvatski službi božji. Najstarejša ta hrvatskemu narodu namenjena knjiga je glagolski „Misal po zakonu rimskega dvora.“ Jeden odtisek te zelo redko knjige ima knjižnica hrvatskega vseučilišča v Zagrebu. Nima pa naslovnega lista. Črke so izredno lepe. Kje je bila knjiga natisnena, ni naravnost povedano, sodijo pa, da v Benetkah. Kdo je bil ta veliki narodni dobrotnik, kateri je to knjigo za tisek priredil, in po čigavi naročbi, ob čigavih stroških je bila tiskana, tega nam leto pisci niso zapisali. Vsakako je vrlo znamenito, da je prva hrvatskemu narodu namenjena knjiga bila misal v narodnem jeziku. To je najboljši dokaz, koliko so takratni Hrvatje cenili narodno službo božjo, ker so najpreje poskrbeli za narodni misal. Dandanes imajo Hrvatje samo še malo ostankov narodne službe božje.

Ta misal je bil več potov na novo natisnen. V Senji 1509. l. po prizadevanji Senjskega naddijakona in vikarija Silvestra Bedričića; tiskal ga je neki Gregor. Te knjige nimamo celega odtiska. Potem je bil misal tiskan v Benetkah 1528. l. po trudu patra Pavla Modruškega. Jeden odtisek te knjige ima vseučiliška knjižnica v Zagrebu. Pozneje so ta misal tiskali na Reki 1531. l. po prizadevi škofa Šimna Kožičića; potem v Rimu 1631. l., 1706. l. in 1741. l. Ti poznejšnji misali so spisani hrvatski. Knjižnica jugoslovanske akademije ima odtisek

takega misala, ali zadnjih listov mu manka, torej ne vemo, kje je bil tiskan.

Deset let po prvi glagolski knjigi so začeli tiskati knjige s cirilico. Leta 1493. so natisnili v Benetkah v tiskarni Andreja de Thoresanis de Asula cirilski „Časoslov“. Prav tega leta je začel na Cetinji v Črni Gori Makarij tiskati s cirilico „Oktoih“ ali „osmoglasnik“. To so prve staroslovenske na jugu s cirilico natisnene knjige. Kedaj in kje je omenjeni Makarij se poprijel tiskarstva, tega ne vemo. Gospodar Črne Gore Jurij Crnojević, ki je 1485. l. Cetinjski samostan sezidal, zvedel je, da Makarij premišlja, kako bi osnoval tiskarno na Cetinji, in takoj mu je priskočil na pomoč. Razen osmoglasnika je natisnil Makarij tudi „psaltir“ in še več knjig, ali dandanes se zna samo za „Evangjelje“, katero je bilo dotiskano okoli 1500. l.

Dve leti na to, to je 1485. l., dovršil je tiskar Damian, rodom iz Milana, v Benetkah prvo hrvatsko knjigo, katero je naslovil „Evangelia et epistole cum prephationibus et benedictionibus per anni circulum“. Te knjige imamo danes, kolikor se ve, samo dva odtiska: eden je v knjižnici novorosijskega vseučilišča v Odesi, kamor je došel po smrti profesorja Kucharskega, ki ga je kupil bržkone takrat, ko je potoval po slovanskem jugu; drugi odtisek ima knjižnica c. k. gimnazija v Zadru. Črke so gotske, kakeršne so se iz prvega povsodi upotrebljale. Jezik v knjigi je za čudo lep in čist, slog skladen pa tudi naraven. Ta štiristoletni spomenik hrvatske knjige je lahko vzporediti z vsakim pisanim spomenikom, katerega koli naroda evropskega razen Grkov in Rimcev. Da se o tem vsakdo uveri, priobčujemo en primer, vse od besede do besede, samo pravopis je premenjen.

„U ono vrime, budući se velika množstva skupila iz gradov gredući ka Isusu, on jim reče po prilici: Izajde ki sije sijati sime svoje. I kada sijaše, niko pade kon puta i potlačeno jest, i ptice nebeske ga pozobaše. A niko pade svarhu kamika i izniknuvši usahnu, jere nimaše otavine ni mokrine. A niko pade meju dračje i zajedno izniknavši dračje pritisnu žito i zaduši je. I drugo pade na dobru zemlju i izniknuvši učini plod stokrat veće. Ovo govoreći vapijaše: Ako ima uši od slisanja, poslušaj.“

Sedaj pa kosec nemškega jezika iz glasovite Herbersteinove knjige, katera je na svetlo prišla v prvi polovici šestnajstega stoletja, in čudite se razločku.

„Wie gemeingelichen alle Völker von Geschlächht sich jres alltn heerkhumens berühmen vnd erfreyen, Also hab auch ich mit grösser begier mich vnderfangen meiner voreltern Namen vnnnd wie die nacheinander geporn sein, zuerkundigen vnd zubeschreiben, Gleichwol solche begiert mir spat zukhumen ist, das ich mich in leben meines Vatters, auch Friderichen von Herberstain der Eltern mit erkündigen mügen.

(Dalje prihodnjič.)

Razne reči.

— Občni zbor „Glasbene Matice“ se je vršil minulo soboto zvečer. Društvo je, kakor smo posneli iz blagajnikovega poročila, imelo v prešlem letu toliko stroškov, da je sklenilo svoj račun s primankljajem. To društvo priporočamo najizdatnejši podpori našim rojakom, ker je res jako važnega pomena, saj je vender uže popolnoma dognana stvar, kako blagodejno vplivata godba in petje na človeka ter mu blažita čite in ga navdušujeta za vse blago in lepo. V novi odbor so bili izvoljeni gospodje: Ravnikar Fran za predsednika, za odbornike Drenik Fran, dr. Ferjančič, Foerster, Krulec, dr. Majaron, Nolli Josip, Paternoster Jos., dr. Požar, Svetek Anton, Valenta Vojteh, Vencajz Ivan, Žumer, Fajgelj Danilo, Gregorčič Simon, Starec Anton, Šušteršič Ivan, Žirovnik Janko.

— Minolo sredo je predaval v deželnem muzeji č. g. Koblar o plavžarstvu na Kranjskem v starejši dobi. Predavanje je bilo prav zanimivo, ter se je gotovo gospod predavatelj mnogo trudil, predno je pripravil in tako spretno uredil dotične mnogoštevilne podatke, iz katerih smo posneli, da gre v tem pogledu na Kranjskem vedno na slabše. Predavanja se je udeležilo lepo število odličnega občinstva obojega spola. Tudi gojence iz Alojzjevišča z njih gosp. ravnateljem videli smo med poslušalci. P. sebno nas je pa veselilo, da je bilo to predavanje v slovenskem jeziku, kar je žal nekaj prav ne navadnega v deželnem muzeji. Zato smo pa č. gosp. Koblarju prav hvaležni, da se je resno lotil uvesti slovenski jezik tudi v prostore deželnega kranjskega muzeja pri predavanjih, kar je uže skrajni čas.

— Novo poštno poslopje v Ljubljani se boče vender le zidalo na Franc Jožefovem trga, tako je končno odredilo trgovinsko ministerstvo. Delo se boče začelo prihodnjo pomlad.

— Za učitelja glasbe in petja na tukajšnjem učiteljišči je imenovan nek Sokol, dozdej organist v Melku, ki ne zna nič slovenskega. Dež. šolski svet je predložil baje troje naših rojakov, ali nobeden teh ni našel milosti pred g. Gautsch-em. Tako se nam godi!

— Učiteljske premembe. Učitelja g. Anton Vrančič v Dolskem in začasni učitelj g. Ivan Zupan v Zagradci, sta menjala mesti. Franc Ivanc pride iz Vel. Lašč na drugo mesto v Leskovec. Josip Korošec iz Škocijana pri Turjaku v Jesenice; Marija Jurman iz Idrije v Hotederčšico; Jurij Erker iz Poloma v Spodnji Log; Ivan Perko iz Boršta na Primorskem v Dole; Fr. Högler iz Kočevja v Štalcarje. Izmed učiteljskih kandidatov so dobili službe: J. Vrščaj v Št. Jurju ob južni železnici, Anton Arko v Št. Mihelu na Notranjskem; Fr. Vrbič v Slavini; Fer. Vigele na mestni nemški šoli v Ljubljani; Ivana Furlan v Senožečah; Maks Josin, Josip Armič in Fr. Jaklič na I. mestni šoli v Ljubljani, Alojzij Sachs pa na II. mestni šoli.

— Tukajšnjim listom došla je v sredo brzjavka z Dunaja, da so šli po soglasnem sklepu slovenskih